

Introducció

PART I

2. *El Diccionari de la llengua catalana, una actualització del Diccionari general*

Les llengües es mouen empeses per dues forces de signe contrari: la del conservadorisme i la de la innovació permanent; en tant que codis, no poden sostreure's d'uns confins que en determinen el geni; en tant que sistemes de comunicació, són sotmeses a una variació heterogènia, perquè depenen del context social del qual són pròpies i al qual serveixen: la realitat cultural, científica, tecnològica, artística, econòmica, laboral, etcètera, afaïçona l'ús lingüístic d'una manera especial en la utilització del lèxic.

Fou Fabra qui més clarament ens demostrà que calia ésser extremament ponderats i cauts en la consideració de les dues pressions: el grau de modernitat d'una llengua no és directament proporcional al nombre de les transformacions en els seus nivells foneticofonològic, morfosintàctic i lèxic, sinó que es mesura per la capacitat col·lectiva de saber mantenir-hi les característiques que la diferencien de totes les altres i alhora adaptar-la constantment a les necessitats emergents. Sabia com ningú que el capteniment de reclamar la legitimitat gramatical i lèxica de tot allò que hom sent a dir o que llegeix no podia fer sinó dur a la fragmentació i dissolució. Cap llengua de cultura i de prestigi no varia la preceptiva a partir exclusivament ni prioritàriament de la regla de la popularitat o de l'extensió relativament àmplia en l'ús.

El sentit de la llengua que tenia el féu resolut en l'obra del *Diccionari general de la llengua catalana*. I, tot i que tingué dures resistències quant a l'adhesió, animat per una dedicació científicament impecable, un cop enllestit, dedicà esforços extrems a requerir una disciplina que qualificà de patriòtica respecte a la preceptiva lexicogràfica que féu seva l'Institut d'Estudis Catalans. La bonhomia del Mestre no era incompatible amb una determinació inequívoca, conseqüència de la convicció que hom havia fet la feina amb la millor correcció possible.

El *Diccionari* era un cossol, que, com qualsevol altre, reclamava l'engatjament de vetllar perquè, tanmateix, es renovellés constantment. Com en la tradició més realçable de la lexicografia, calia no precipitar en el futur noves edicions. Estar amatents als neologismes de tota mena obliga a tenir ensems present que sovint són efímers o injustificats o no pertinents i, doncs, en plantejar-se'n la incorporació, hom ha d'evitar les interferències innecessàries de llengües estrangeres i comptar essencialment amb la capacitat de la pròpia per a generar recursos lèxics.

L'Institut d'Estudis Catalans ha estat fidel a la concepció lingüística de Pompeu Fabra i ha servat el seu llegat com un dels tresors més brillants de la romanística. Per la qual cosa optà per limitar-se a fer reimpressions de la primera edició del *Diccionari*, tot afegint-hi algunes entrades noves que el posaren al dia. No ha estat fins al cap de seixanta-tres anys que s'ha proposat d'anar més enllà i de preparar un diccionari que, restant essencialment lleial al de Fabra, hi ha introduït, nogensmenys, novetats importants d'índole diferent; no únicament n'ha ampliat els articles i les accepcions, n'ha prescindit d'alguns d'obsolets i n'ha modificat les definicions, sinó que també hi ha aplicat aspectes metodològics que la lexicologia i la lexicografia actuals recomanen. Ha romàs, això no obstant, el propòsit de no cercar-hi la solució de continuïtat; és encara essencialment el *Diccionari general de la llengua catalana*. El DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA, des de la seva aparició primera, és, com ho ha estat el de Pompeu Fabra, el diccionari oficial de l'Institut d'Estudis Catalans. La Secció Filològica, complint les funcions d'acadèmia de la llengua catalana que, des de la seva fundació l'any 1911, té encomanades, ha preparat l'un i l'altre, comptant amb la participació activa de totes les seccions de l'Institut.

L'actualització era imprescindible per raons òbvies: les transformacions de tota classe en la percepció, comprensió i explicació de la realitat universal; l'aparició de nous valors ètics, morals, ideològics, requerien una revisió que superés la simple addició o supressió de lemes. Les condicions intel·lectuals que prevalien a principis del segle XX no són les mateixes que les que avui tenen supremacia. L'organització de la vida social, política, econòmica; les relacions nacionals i internacionals; la mobilitat migratòria i la convivència, doncs, de llengües i cultures en un mateix territori; etcètera, obliguen a abastar la llengua dels ressorts necessaris per a un ús normal, sense traves especials, en el camp del lèxic. D'una manera particular, perquè

encara no gaudeix *de facto*, ni de molt, de l'estatus que legalment, *de iure*, se li ha reconegut, en definir-la com a oficial i pròpia en els seus territoris.

El context inèdit que ha obert l'entrada al segle XXI ha accentuat la competitivitat en tots els terrenys; també en el lingüístic. Aquells idiomes que gaudeixen de més poder amenacen els que no en tenen tant; el procés de la mundialització ha realçat la tendència a una homogeneïtzació empobridora que provoca l'arraconament i fins i tot la desaparició de moltes llengües. Tenim, doncs, el deure d'ésser fidels a la catalana, no sols emprant-la habitualment enmig del concert multilingüe característic de qualsevol societat avançada, sinó també fent-la apta per a qualsevol tipus de comunicació.